

**UPOREDNA ANALIZA STARTAP EKOSISTEMA REPUBLIKE SRBIJE I DRŽAVA
JUGOISTOČNE EVROPE****COMPARATIVE ANALYSIS OF THE STARTUP ECOSYSTEM IN THE REPUBLIC OF
SERBIA AND THE SOUTHEAST EUROPEAN COUNTRIES**

Kristina Janjić, *Fakultet tehničkih nauka, Novi Sad*

Oblast – INOVACIJE I PREDUZETNIŠTVO

Kratak sadržaj – Rad se bavi analizom i predstavljanjem startapa u Republici Srbiji. Opisano je stanje startap ekosistema u državi kao i poređenje sa drugim državama Jugoistočne Evrope i njihovim ekosistemima. Predstavljani su uspešni domaći startapi koji su prepoznati u svetu. Analizirani su načini finansiranja i podrške startapima.

Ključne reči: *startap, preduzetnički ekosistem, finansiranje*
Abstract – *The paper deals with the analysis and presentation of startups in the Republic of Serbia. The state of the startup ecosystem in the country is described, as well as a comparison with other countries in Southeast Europe and their ecosystems. Successful domestic startups that are recognized in the world are presented. Ways of financing and supporting startups are analyzed.*

Keywords: *Startup, Entrepreneurial ecosystem, Financing*

1. UVOD

Preduzetništvo i startapi (engl. start up) imaju sličnosti, ali ne podrazumevaju iste stvari. Preduzetništvo je termin koji se odnosi na sve nove biznise, uključujući i samozapošljavanje, kao i male biznise koji nemaju nameru da rastu u istoj meri kao i startapi [1].

Startapi su novi biznisi koji imaju nameru da rastu, brzo se razvijaju, da imaju zaposlene i brzo šire tim koji im pomaže da dostignu ambiciozne ciljeve.

Rezultati Startup Genome izveštaja predstavljaju odličnu osnovu za analizu startap ekosistema u Srbiji i okolini [2].

Zdrav preduzetnički ekosistem bi trebalo da ima funkciju efikasne alokacije resursa i, po pravilu, da sadrži tri ključne komponente: agente, institucije i sistem. Agenti su pojedinci, odnosno preduzetnici, koji donose uglavnom dobro promišljene odluke o upotrebi retkih resursa imajući u vidu brojna institucionalna ograničenja. Preduzetnike odlikuje težnja ka inovativnom poslovanju i spremnost za preduzimanje rizičnih poduhvata. Oni su zapravo inicijatori promena koje odstupaju od postojećeg institucionalnog okruženja. Svojom aktivnošću oni neminovno doprinose promenama strukture formalnih i neformalnih pravila igre.

NAPOMENA:

Ovaj rad proistekao je iz master rada čiji mentor je bila dr Jelena Borocki, red.prof.

2. ŠTA JE STARTAP?

Do sad je već postalo jasno da uopšte nije lako dati jednostavan odgovor na ovo pitanje, tako da se ovaj pojam ne može objasniti u jednoj rečenici. Najjednostavnije rečeno, startap je inovativan tehnološki biznis koji ima potencijal brzog rasta i velikih dometa. Brzi rast i veliki dometi znače da taj biznis ima potencijal da od ideje do tržišne vrednosti od nekoliko miliona eura (pa do npr. nekoliko milijardi) dođe za 5-7 godina [3].

„Startap je institucija sačinjena od ljudi, dizajnirana da isporuči novi proizvod ili uslugu u uslovima gdje je dosta stvari nepoznato [4].”

Termin startap je poreklom iz engleskog jezika, postao je popularan nakon osnivanja velikog broja dot-com kompanija na zapadu. Sama reč znači pokrenuti ili započeti. Startap su uglavnom novostvorene kompanije, odnosno početnici u poslovanju, a startap kredit i vrsta mikro-kredita namenjenih za osnivanje ovih firmi.

3. PREDUZETNIČKI EKOSISTEM

Startap ekosistem Rep. Srbije je značajno porastao u poslednjih nekoliko godina, međutim, da bi bio razuman i još važnije, kvalitetno podržan, potrebno je pravilno ga sagledati.

Startapi predstavljaju jezgro inovacija i kreiranja novih proizvoda i usluga, međutim, oni sami ne bi mogli da opstanu bez ostalih ključnih komponenti koji se nalaze u njihovom okruženju. Startapi nastaju i razvijaju se u okruženju koje nazivamo startap ekosistem, koje okuplja ljude, startape u različitim fazama razvoja i različite tipove organizacija na lokaciji (fizičkoj ili virtuelnoj) koji interaguju međusobno s ciljem da nastanu nove startap kompanije.

Kada se govori o zrelosti ekosistema, prema procenama organizacije Startup Genome, srpski startap ekosistem nalazi se u svojoj ranoj razvojnoj fazi, poznatijoj kao faza Aktivacije. Trenutno je prisutno između 200 i 400 startapa u Beogradu i Novom Sadu (koji je u izveštaju definisan kao jedinstven preduzetnički ekosistem), što je u skladu sa prosekom za ovu fazu razvoja i slično je sa brojem startapa u gradovima u regionu kao što su Varšava i Bukurešt, dok je taj broj duplo veći od broja startapa u Budimpešti.

Iako ekosistem Beograd i Novi Sad ima značajno niži BDP, najmanji broj IT stručnjaka na 1.000 stanovnika ipak uspeva da održi korak sa iznosom investicija, brojem startapa i akvizicija [5].

4. STARTAPI U REPUBLICI SRBIJI I NJIHOVI OSNIVAČI

Najperspektivniji startapi u R.Srbiji su blockchain i razvoj video igara (gaming). Pored toga, domaći startapi se u velikoj meri značajno bave i kreiranjem rešenja za velike kompanije, proizvodima koji koriste veštačku inteligenciju i rad sa velikom količinom podataka (Big Data), kao i pametnim gradovima.

U pogledu odgovarajuće startap podrške, Beograd je najrazvijeniji, ali mnogi drugi gradovi uspevaju da održe korak kroz aktivnosti javnog i privatnog sektora. Beograd od 2015. godine ima Naučno-tehnološki park, dok je Naučno-tehnološki park u Nišu i Novom Sadu od skoro u funkciji. Iako brojni gradovi širom zemlje imaju svoje poslovne inkubatore, samo su oni iz Novog Sada i Beograda, većinom, usmereni na tehnološki biznis. Beograd ima tri haba, Novi Sad ima samo jedan, a više od 10 gradova u Srbiji ima svoje habove, koji takođe rade na nekim startap programima [6].

Beograd i Novi Sad zaostaju za globalnim prosekom kada govorimo o lokalnoj povezanosti. Analiza otkriva da je način na koji osnivači i investitori pomažu jedni drugima (osećaj zajedništva) i broj kvalitetnih veza među osnivačima, kao i veza osnivača sa investitorima i ekspertima (lokalne veze), ispod globalnog nivoa.

5. FINANSIRANJE STARTAPA

Finansiranje startapa obično postane deo razgovora u široj javnosti samo kada se pojavi velika investicija ili akvizicija. Ovo se delom dešava zbog činjenice da su ovakve situacije više izuzetak nego pravilo u startap ekosistemu Srbije. Štaviše, vrlo često osnivači startapa vole da informacije o investicijama drže „ispod radara“ i daleko od očiju javnosti.

5.1. Podrška države za finansiranje

Svake godine Ministarstvo ekonomije i regionalnog razvoja Srbije raspisuje konkurs za odobravanje kredita za početnike preduzetnike bez hipoteka i startap kredite za pravna lica. Oni se plasiraju preko Fonda za razvoj, a uključena je i Republička Agencija za razvoj malih i srednjih preduzeća sa mrežom centara i kancelarija čime se pruža podrška početnicima.

5.2. Načini finansiranja

Trenutno, u Srbiji ima samo nekoliko opcija putem kojih startapi mogu dobiti eksterno finansiranje uglavnom su usmereni ka startapima u ranoj fazi. To su: Fond za inovacionu delatnost, SC Ventures, ICT Hub Ventures, Startlabs.

6. PREDNOSTI I SLABOSTI STARTAPA

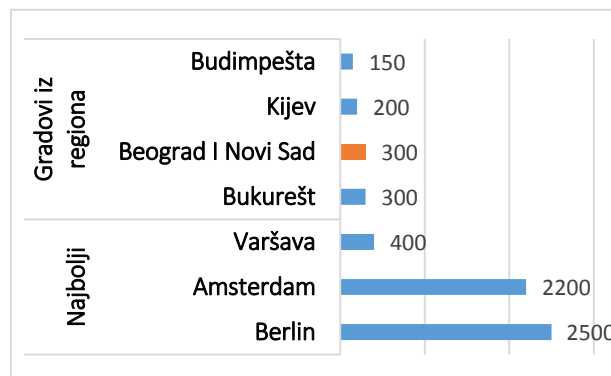
Velika prepreka za lokalne startape leži u činjenici da sumogućnosti digitalizacije finansijskih transakcija u Srbiji prilično ograničene, pre svega zbog Zakona o deviznom poslovanju (ZDP) i njegove restriktivnosti u oblasti međunarodnih transakcija. U kontekstu inovacija domaće ekonomije, pravna nesigurnost uvodi se principom ovog zakona da je sve što nije dozvoljeno zabranjeno, što je u suprotnosti sa neprestanim promenama u poslovnom svetu, posebno u kontekstu razvoj digitalne ekonomije.

6.1. Srbija u poređenju sa Centralnom i Istočnom Evropom

U odnosu na svoju veličinu i broj stanovnika, Srbija ima natprosečan broj startapa u poređenju sa vršnjacima iz faze Aktivacije, dok su nedavne velike tehnološke akvizicije pokazale potencijal ekosistema.

Osim što su prepoznati kao lideri u regionu, Bukurešt, Varšava i Budimpešta imaju sličnu populaciju kao Beograd i Novi Sad zajedno, zbog čega su izabrani za poređenje.

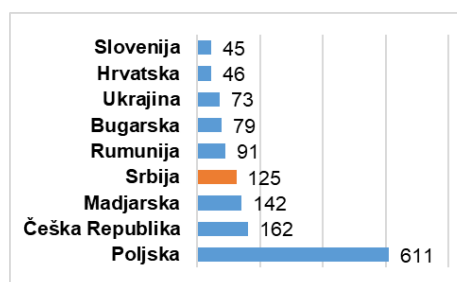
Slika 1- Broj startapa [7]

Zanimljivo je da je za sve ove gradove gustina startapa (koliko ima startapa po glavi stanovnika) iznad proseka u odnosu na druge ekosisteme u fazi Aktivacije. To znači da oni već posluju iznad svojih kapaciteta i da bi morali da urade više kako bi prešli u narednu fazu.

Kijev, poznat kao vrlo popularna outsourcing destinacija, uveliko zaostaje u broju startapa, posebno ako uzmemo u obzir da je skoro duplo veći od ostalih ekosistema koje smo merili.

Slika 2 - Iznos investicija prikupljenih od strane srpskih startapa u poređenju sa drugima iz centralne i istočne Evrope (od 2013. godine, u milionima €).

Kada se poredi u odnosu na broj stanovnika, R. Srbija ima najniži broj stanovnika u odnosu na prvih 5 zemalja i najniži BDP od svih zemalja na listi, a 5 i 3 puta niži od onih u Češkoj i Mađarskoj. Ovo je posebno važno ako se u obzir uzme da je Srbija, do sada, imala jednu od najnižih institucionalnih podrški prema finansiranju startapa.

7. Uporedna analiza startap ekosistema država Jugoistočne Evrope

Prvi uvid iz analize jeste da u svakoj zemlji u regionu postoji startap zajednica i bar neki osnovni ekosistem za podršku startapu. Postoje jasne razlike između zemalja, ali nijedna zemlja nije potpuno bez ekosistema.

Tabela 1. Usporedna analiza startup ekosistema u državama Jugoistočne Evrope

Država	Broj startapa	Popularne industrije	Investitori	Broj akceleratora/inkubatora	Prikupljeni kapital (2016.god)
Albanija	160	IKT, Trgovina, Putovanje	Yunus Social Business	4	<USD1 mil
BiH	179	Trgovina, Obrazovanje, IKT	Foundation Networks, Mozaik	6	<USD1mil
Hrvatska	500	Automobilska industrija, poljoprivreda, kibernetička sigurnost i telekomunikacije.	South Central Ventures, CRANE	8	USD 15mil
Crna Gora	59	Turizam, Sport, Video igre	/	1	<USD1mil
R.Srbija	631	Software and Data, Socijalna i rasonoda, e-trgovina i maloprodaja	VC (venture capital) fond, Biznis anđeli, državne pozajmice	25	USD1-5mil
Slovenija	439	Software and Data, Socijalnairazonoda, e-trgovina i maloprodaja	Slovenački poslovni anđeli, RSG Kapital, STH VC Fund, ABC First Growth, Silicon Gardens Fund, Fil Rouge Capital	20	USD 95mil

8. STARTAP USPEŠNE PRIČE R. SRBIJE

Srbija je uvek bila plodno tlo za inovacije. Na žalost, mnogi ljudi još uvek ne znaju da su neki od najvećih izumitelja na svetu bili Srbi; dovoljno je spomenuti Nikolu Teslu ili Mihajla Pupina.

Prošle godine je Srbija prvi put uključena u istraživanje Startup Genome-a, gde se može pročitati da postoji između 200 i 400 startapa, a vrednost ekosistema je skoro 300 miliona evra [8].

U poslednjoj dekadi pojavili su se brojni startapi koji su dokazali da je moguće dostići globalni uspeh iz Srbije. U nastavku je lista onih koji su imali veći uspeh, i koji kontinuirano doprinose ekosistemu: FitPass, Fshing Booker, Blinking, Nordeus, Visaris, activeColla.

9. UTICAJ COVID-19 NA STARTAP

Svi identifikovani rizici i prilike iznedrili su potrebu za novim i inovativnim digitalnim rešenjima u novom ekosistemu koji je nastao preko noći.

Pored činjenice da neće sve kompanije pretrpeti negativne posledice ove pandemije, potrebno je istaći i da je više od polovine Fortune 500 kompanija nastalo u periodima kriza.

Dodatno, važno je napomenuti da su nakon ekonomske krize 2007-2009. godine tehnološke kompanije te koje su se brže oporavile od ostatka privrede.

Kako ova kriza utiče na domaću digitalnu privredu naročito je važno ako se zna da je ona u poslednjem periodu beležila nemali rast. Rekordni prošlogodišnji izvoz iznosio je 1,4 milijarde evra, dok su Beograd i Novi Sad prepoznati u izveštaju Startup Genome-a kao relevantni za razvoj startapa, posebno u domenu razvoja video-igara i blockchain-a.

10. ZAKLJUČAK

Analiza regionalne perspektive kroz nekoliko kriterijuma jasno je pokazala da srpski startup ekosistem deluje bolje nego što se očekivalo. Ima daleko najniži BDP i broj IT stručnjaka na 1.000 ljudi, ali ide u korak sa investicijama, brojem startapa i akvizicijama. Međutim, budući da je ekosistem u ranoj fazi, ovaj dobar početak može se lako izgubiti ako se ne pruži značajnija podrška našim startapima.

Jedna od velikih prepreka lokalnog ekosistema je nizak nivo finansiranja u ranoj fazi - u Beogradu i Novom Sadu veličina investicija u ranoj fazi (seed) je 90% niža u odnosu na svetski prosek za ekosisteme koji su u fazi aktivacije.

Stoga, ključno je da Vlada napravi programe podrške kojim bi se povećalo finansiranje ustartape. Najznačajniji program u ovom deluje kroz Inovacioni fond. Ova bespovratna sredstva su glavni izvor finansiranja za lokalne startape, ali da bi ekosistem nastavio a raste, moraju se kreirati dodatni mehanizmi podrške investiranju.

11. LITERATURA

- [1] https://belgrade.impacthub.net/startup_vs_biznis/
- [2] <https://startupgenome.com/report/gser2020> (pristupljeno u septembru 2020.)
- [3] <https://digitalizuj.me/2015/12/sta-je-to-startup/> (pristupljeno u septembru 2020.)
- [4] E.Ries, The Lean Startup, USA, 2011
- [5] <https://startupgenome.com/report/gser2020> (pristupljeno u septembru 2020.)
- [6] T.Kuzman, Z.Kukić, A.Kovač, Startap skener 2019, Inicijativa Digitalna Srbija, 2019
- [7] https://www.luxinnovation.lu/tradeandinvest/wp-content/uploads/sites/3/2018/05/nexthen_software_de

[velopers_study_europe.pdf](#) (pristupljeno u septembru 2020.)

- [8] <https://www.eu-startups.com/2020/05/serbias-startup-ecosystem-at-a-glance/> (pristupljeno u septembru 2020.)

Kratka biografija:

Kristina Janjić rođena u Užicu 1995. godine. Diplomski rad na Fakultetu tehničkih nauka iz oblasti Inženjerski menadžment, modul Inovacije i preduzetništvo odbranila je 2019. godine.